



Boštjan UDOVIČ
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani

Andrej Benedejčič
**Rusija in slovanstvo med
velikodržavnostjo in vzajemnostjo**
Založba Fakultete za družbene vede,
Ljubljana 2021,
551 str.
(ISBN 978-961-295-004-0)

Benedejčičeva knjiga *Rusija in slovanstvo* prihaja na knjižne police v izjemnem, prelomnem času, ki bi lahko ne samo spremenil geopolitično situacijo v Evropi, ampak celo dokončno zlomil ureditev, ki jo je svet oblikoval po letu 1945. V tem obdobju je takšna knjiga ne samo potrebna, ampak tudi nujna, saj nas lahko – če jo natančno beremo – (tudi v mednarodnih odnosih) odmakne od dnevne politike in zastavi nova (stara?) vprašanja o tem, kdo smo in kam gremo. Ne samo kot civilizacija, ampak tudi kot njen slovanski del. Zato se Benedejčiču že na začetku zahvaljujem, da je to knjigo – tako izčrpno in poučno – napisal.

Knjiga se nasploh umika dilemi »ali bomo Rusi ali pa Prusi« oziroma se s to dilemo ne ukvarja. Ukvarja se z Rusijo in njenim razumevanjem slovanstva. To je bilo skozi zgodovino razumljeno na različne načine, predvsem pa skoraj vedno v okviru razmišljanja o ruskih ozemeljskih težnjah, njenih razumevanjih, kako bi morala biti eden od ključnih akterjev v mednarodni skupnosti, pa tudi »izgovarjanja« na slovanstvo takrat, ko ji je to ugajalo, s ciljem doseganja

pomembnih geopolitičnih, geoekonomskih ali celo geokulturnih sprememb.

Že v *Uvodu* Benedejčič zareže v naše razumevanje slovanstva, ko pravi, da smo Slovani »najštevilčnejša skupnost v Evropi z zavirljivimi dosežki na področju znanosti in kulture« (str. 13). Ne vem, ali se je avtor zavedal, kaj bo pri bralcu s tem zapisom povzročil; če je to storil vedé, mu moram čestitati, ampak prav s to povedjo je odprl prostor za razmislek o tem, kako pomembni smo Slovani za Evropo ter kako (pre)malo se tega zavedamo. Vsaj pri meni je s to povedjo razširil prostor in čas za razmišljanje – o slovanstvu, Slovanih in ... Slovencih. In pa samospraševanje o tem, zakaj smo Slovani v *pepel odrinjena pastorka*. Po moji oceni lahko to pripišemo vsaj dvema dejavnikoma. Najprej temu, da smo v zgodovini večinoma živel v neslovanskih državnih tvorbah; nato pa tudi temu, da na naše dosežke sami gledamo kot na *uničdajanje* (Benedejčič, navajajoč Križanića, to prevaja v *tujeljube*, str. 74; moje razumevanje tega slovanskega obnašanja je tako – v primerjavi z Benedejčičevim – še bolj ostro in neusmiljeno). Vsekakor naj bralec, če želi knjigo razumeti, postane že pri *uvodu*.

Benedejčič v nadaljevanju skozi knjigo razvija svoje misli o razumevanju slovanstva – ne samo pri Rusih, ampak tudi v širšem srednjeevropskem kontekstu. Sprehodi se čez 19. stoletje, ko prvič vzniknejo ideje o slovanstvu, ter analizo še okrepi v 20. stoletju. Pri tem je izrazito pronikli, saj vseskozi kaže prav na prej

omenjene znake *uničdajanja* slovanskih držav in kultur.

Začeni razpravo o slovanstvu v 20. stoletju Benedejčič odstira tančico s stvari, ki je še danes aktualna, in sicer se sprašuje o tem, kakšno vlogo ima Rusija v slovanskem svetu. Pri tem se naslanja na izjave Edvarda Beneša in Tomáša Masaryka, da naj ne bi bilo v tem – ko je Rusija v prvi svetovni vojni pomagala Srbiji – nič nesebičnega, kvečjemu obratno: Rusija naj bi Srbiji pomagala zaradi svojih velikodržavnih pretenzij (str. 143). Nerazumevanje in strah pred Rusijo, ki jo je ideološko in idolatrično po 1917 ohromila oktohrska revolucija, sta se po slovanskem svetu širila kot požar. Tako ne čudi, da je tudi starosta slovenske kulture in jezika Josip Vidmar o slovanstvu (resda leta pozneje) zapisal, da je to »romantični fantom« in »zaprášena kulisa« (str. 147). Slovanstvo je tako bilo v začetku 20. stoletja in vse do druge svetovne vojne nekaj, na kar bi se moralo pozabiti. Geopolitične igre so bile prezahtevne, da bi se slovanske države skušale (ali celo znale) prostovoljno vpeti vanje. Vprašanje, ki se postavlja na tej točki, pa ga Benedejčič ne nadenja, saj bi terjalo kristalno kroglo, je, ali bi bilo kaj drugače, če v Rusiji leta 1917 ne bi izbruhnila oktohrska revolucija. Menim, da ne. Pri tem se naslanjam na poljski odklonilen odnos do slovanstva in do Rusije, ki – zaradi zgodovinskih krivic daleč v preteklosti, ki jih je zagrešilo rusko carstvo – verjetno ne bi bil nič drugačen, tudi če ne bi bilo dogodkov med letoma 1945 in 1991.

Na poskus Rusije, da slovanski svet poveže v (drugi) *véliki vojni*, pokaže Benedejčič v poglavju *Od pogroma nad slavistiko do novega slovanskega gibanja*. V tem poglavju je izjemno zanimivo – poleg kopice novih, nepoznanih in vznemirljivih podatkov (npr. da se je leta 1943 v Moskvi prvič spregovorilo o vzpostavitvi slovanskih vojaških formacij na ozemlju Sovjetske zveze – za odpor proti nacifašizmu, str. 159) – tudi spajanje slovanstva s socialistično ideologijo. Eden takih odlitkov, ki kaže na pri-tajeno, a s strani Rusije spodbujeno spajanje med kulturno in delavsko ideologijo (ter skorajda idolatrijo), je izjava Vjačeslava Molotova, v kateri je poudaril prav to – spajanje med socializmom (oziroma bolje rečeno komunizmom) in slovanstvom. Kot da bi bila eden in drugi dva bregova iste reke. Morda je prav s tem, tega sicer Benedejčič ne napiše, a se da razbrati med vrsticami, Rusija naredila slovanstvu in svojemu položaju v njem največjo škodo. To bo še treba raziskati, a vsekakor ta dilema presega to knjigo.

Benedejčič v svoji analizi ni mogel mimo slovensko-ruskega odnosa, verjetno tudi zato ne, ker so ti odnosi neraziskani, nedodelani in pogosto tarča politično-ideoloških interpretacij (ter manipulacij). Svojo analizo sicer začne že v srednjem veku. Po mojem mnenju malce prezgodaj, a ne glede na pomislek, Benedejčič »nastajanje« slovanstva v »Slovencih« dobro razvije, pri čemer pokaže na temeljne črte postopnega pronicanja »slovanstva« v »Slovence«, tudi in predvsem skozi

kulturo, ter navezavo Slovencev na *veliko matjuško*. Začetnemu poglavju sledijo logično tudi druga poglavja, vse do konca 20. stoletja. Pri tem Benedejčič s kirurško natančnostjo reže vse pore slovenskega narodnega preporoda v Jugoslaviji; ne ogne se niti *venetovanju*, ki je bilo simpatično (in simptomatično) v 80. letih, ko je slovenski narod iskal razlike z »barbarsko-slovanskimi narodi«, ki jih takrat nekateri niso razumeli in o katerih je med ljudstvom krožila krilatica, da »medtem ko oni plešejo kolo, nam v srcih igra dunajski valček«. Prav poskusi *venetovanja* in poznejši oprijemi tega prek vsiljevanja izraza *Osti jarej*, ki naj bi se v slovenščini zožil na pozdrav *oj*, kar je seveda prvovrstna neumnost, znova kažejo na to, kako s(m)o si Slovenci v 80. letih želeli zbežati iz slovanskega kotla (južnoslovanskih narodov). Če k temu dodamo še razne pogovorne izraze, ki iščejo svojo domovino tudi v zbornem jeziku, npr. da je nekaj »češko« (to je poceni, zanič), hitro pridemo do tega, kar se nam je dogajalo po letu 1990; to popisuje Benedejčič na straneh 361–371. Hitre poti v Nato nas ni stalo nerazumevanje Zahoda ali celo podcenjevanje »naših dosežkov«, ampak predvsem lastna neumnost in prevzetnost (ter pristranskost).

Zaključni del knjige je obračun s slovanstvom v 21. stoletju. Benedejčič tu orisuje slovanstvo, ki ga sam razume kot objektivno realnost, čeprav sem sam malce skeptičen do tega, da lahko po letu 2000 v modernem globaliziranem svetu sploh še realno govorimo kulturnem in

politično-gospodarskem pomenu slovanstva kot upravljalvske kategorije. Kljub svoji zadržanosti do teh konceptov se z Benedejčičem strinjam, da ruska stran razume, da je s širitvijo Evropske unije zahod dobil slovansko razsežnost. To pa je povzročilo sumničavost do te slovanske dimenzije Evropske unije – »pozahodnjenje« slovanstva pomeni pri Rusih nelojalnost, saj to slovanstvo ni več samo del ruske sfere. S tem pa je Rusija tudi izgubila svojo edinstvenost in vpliv v njem (str. 447). Bojim se, da je po vojni v Ukrajini zadeva še kompleksnejša. Menim namreč, da se je Rusija z vstopom v to vojno dokončno (prostovoljno ali nepremišljeno?) odrekla svojemu položaju v slovanskem svetu ter se sama postavila *na drugi breg*; prav tako pa je sebe – tudi zaradi lastnih, a tudi evropskih geostrateških napak – začela umikati iz Evrope v Azijo. Kaj bo to prineslo, ni jasno, opaziti pa je, da so negativna čustva do »slovanstva« (kot povezave na Rusijo) zelo močna tudi v slovanskih državah v Evropski uniji. Z nekom, ki se ga bojiš ali ga ne maraš, pač ne želiš imeti veliko skupnega.

Benedejčičeva knjiga je prišla pred bralce v pravem trenutku. Gre za izjemen izdelek, ki ga slovenski knjižni trg do sedaj ni premogel, predvsem ne tako celovitega vpogleda v slovanske odnose. Pri tem knjiga ni hvalnica ali spomenik (po načelu *de mortuis nihil nisi bene*), ampak analiza nečesa, kar bi lahko bilo pomembno, pa zaradi spleta okoliščin in tudi krivde določenih akterjev ni bilo in tudi nikoli ne bo. Žal. Zdi se,

da tudi ta knjiga potrjuje, da se vrtilmo v svetu, v katerem velja predvsem *plus ça change, plus c'est la même chose*.

Poleg vsega navedenega moram pohvaliti tudi literarno vrednost monografije. Benedejčič namreč veliko literarnih (ruskih) del prevede sam; tako dobimo nekatere »prve prevode« v slovenščino, nekatera dela pa prevede boljše, kot so bila prevedena doslej. To pomeni, da s to knjigo dobivamo ne samo znanstveno

razpravo o slovanstvu in Slovanih, ampak tudi izjemen literarni izdelek, ki bo obogatil književno zakladnico in tudi naše razumevanje slovanske literature.

Bralcu priporočam, da knjigo vzame v roke čim prej, še v tem deževnem mladoletju, saj bo od nje odnesel veliko. Sočasno pa avtorju sporočam, da se že veselim prenovljene izdaje čez morda deset let, ki bo teze, ki sem jih postavil v tej recenziji, (upam) ovrgla.